

בש"פ 6002/14 - פלונית נגד מדינת ישראל

בבית המשפט העליון

בש"פ 6002/14

לפני: כבוד השופט ע' פוגלמן

המבקשת: פלונית

נגד

המשיבה: מדינת ישראל

בקשת רשות ערר על החלטת בית המשפט המחוזי בתל
אביב-יפו (כב' השופט ח' כבוב) בתיק מ"ת
2715-08-14 מיום 4.9.2014

תאריך הישיבה: ט"ו באלול התשע"ד (10.9.2014)

בשם המבקשת: עו"ד עודד מורנו

בשם המשיבה: עו"ד ארז בן-ארויה

החלטה

חוות דעת של הפסיכיאטר המחוזי שניתנה בהוראת בית המשפט קובעת כי נאשם אינו כשיר לעמוד לדין וכי בעת ביצוע העבירה המיוחסת לו בכתב האישום לא ידע להבחין בין טוב לרע ובין אסור למותר ולא היה אחראי על מעשיו. המאשימה אינה כופרת בחוות הדעת ומסכימה להפסקת ההליכים נגדו. לבקשת הנאשם, מבקש בא כוחו להמשיך לברר את עניינו מכוח סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: חוק סדר הדין הפלילי). האם

במצב זה ניתן להורות על החזקת הנאשם במעצר עד תום ההליכים? זו השאלה המתעוררת במקרה שלפניי.

תמצית העובדות וההליכים

1. נגד המבקשת הוגש כתב אישום שבגדרו הואשמה בעבירה של תקיפה ותקיפת חסר ישע כלפי אימה (להלן: המתלוננת). על פי האמור בכתב האישום, המתלוננת אושפזה בבית חולים בשל בעיות רפואיות אשר מונעות ממנה לדאוג לשלומה ולבריאותה. נטען כי המבקשת תקפה את המתלוננת בכך שהאכילה אותה במזון מוצק בניגוד להנחיות הצוות הרפואי, אשר הסביר למבקשת כי הדבר מסכן את חייה. חרף הוראות הצוות הרפואי, המשיכה המבקשת להאכיל את המתלוננת עד אשר האחרונה הגיעה למצב של חנק. בעקבות זאת נדרשה המתלוננת להנשמה ונערכה שאיבת מזון מריאותיה. הדבר הוביל להתדרדרות במצבה עד שהורדמה והונשמה. בהמשך הדברים שבה המשיבה ותקפה את המתלוננת בכך שמרחה על גופה משחה שאינה מיועדת לכך.
2. המבקשת נעצרה ביום 1.8.2014 בחשד לביצוע העבירות האמורות. יום למחרת הוארך מעצרה, בין היתר לצורך קבלת חוות דעת פסיכיאטרית ראשונית עד ליום 4.8.2014. בדיון שנערך ביום זה ביקשה המשיבה כי יוארך מעצרה, וזה אמנם הוארך עד ליום 6.8.2014. במועד זה הוגש כתב האישום נגד המבקשת. בד בבד עם הגשת כתב האישום הוגשה בקשה לעצור את המבקשת עד לתום ההליכים. בדיון שהתקיים באותו יום בבית משפט השלום בתל אביב-יפו (כב' השופטת ד' אמיר) עתר בא כוח המשיבה לשליחת המבקשת לבדיקה פסיכיאטרית, וזאת לאחר שהבדיקה הראשונית שבוצעה לה במסגרת הליך מעצר הימים העלתה כי היא שרויה במצב פסיכוטי. בית המשפט הורה על מעצרה עד להחלטה אחרת, וכן ציווה על עריכת בדיקה פסיכיאטרית בעניינה עד ליום 14.8.2014. המבקשת עררה על ההחלטה האמורה עוד בטרם נתקבלה חוות הדעת החדשה. ביום 10.8.2014 דחה בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (כב' השופט ד' רוזן) את הערר, תוך שציין כי המבקשת אינה מציעה כל חלופת מעצר שיהא בה כדי להקהות את הסכנה המוחשית הרבה לאימה. בית המשפט הפנה את המבקשת לקבלת חוות דעת פסיכיאטרית בתנאי אשפוז, והוסיף כי אם יורה הפסיכיאטר המחוזי על אשפוז או על מתן טיפול רפואי מתאים, תשקול המשיבה את עמדתה.
3. ביום 11.8.2014 נתקבלה חוות הדעת הפסיכיאטרית המוגמרת (להלן: חוות הדעת). מסקנת חוות הדעת הייתה כי המבקשת מצויה במצב פסיכוטי פרנואידי, המלווה בהתנהגות חסרת שיפוט. צוין כי המבקשת לא ידעה להבחין בין טוב לבין רע בעת ביצוע העבירות; כי היא מגלה חוסר תבונה מוחלט ביחס למצבה ולהתנהגותה הפסולה שבגינה נעצרה; וכי היא אינה מסוגלת לעקוב אחר הליכי המשפט בעניינה. בשל כך סבר הפסיכיאטר המחוזי כי המבקשת נעדרת כשירות נפשית, מהותית ודיונית כאחד. עוד הומלץ על הוצאת צו אשפוז.
4. ביום 14.8.2014 נערך דיון בעניינה של המבקשת בבית משפט השלום בתל אביב-יפו, שבו ביקשה באת כוח המשיבה שהות ללמוד את חוות הדעת האמורה. אי לכך קבע בית המשפט (כב' השופטת מ'בן ארי) כי יערך דיון נוסף בעניין מעצרה של המבקשת ביום 21.8.2014. בדיון שנערך ביום זה, ועל רקע חוות הדעת האמורה, הייתה נכונה המאשימה להפסיק את ההליכים הפליליים נגד המבקשת. מנגד, המבקשת לא הסכינה עם חוות הדעת, ובא כוחה הודיע כי היא מבקשת להמשיך בהליכים מכוח סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי. לגוף הליך המעצר טענה המבקשת להיעדר ראיות לכאורה בעניינה, וכן לכך שאין מדובר בתיק המצדיק מעצר עד תום ההליכים. בית משפט השלום בתל אביב-יפו (כב' השופט ש' אבינור) דחה את טענות המבקשת, והורה על מעצרה עד לתום ההליכים המשפטיים. נקבע כי מעצרה נדרש בגין התנהגותה כלפי המתלוננת, וכי המבקשת אינה מציעה כל חלופת מעצר. בתוך כך נקבע דיון בהליך

5. המבקשת עררה על החלטה זו, ודיון בערר התקיים ביום 28.8.2014 בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו. בית המשפט (כב' השופט ח' כבוב) הורה לגורמים הרלוונטיים בבית המעצר להגיש לעיונו תסקיר או מסמך המתייחס למצבה הנפשי נכון לעת הזו ולתפקודה במעצר. דיון המשך נקבע ליום 1.9.2014 ובו ציין בא כוח המשיבה כי היא חשה "חוסר נוחות" מכך שהמבקשת נתונה במעצר עד תום ההליכים ואינה מקבלת טיפול רפואי, ולפיכך שוב הוצע כי ההליכים נגד המבקשת יופסקו. עוד הוצהר כי אם תציע המבקשת חלופת מעצר ראויה בפיקוח, תסכים המשיבה לשחרורה. ברם המבקשת נותרה איתנה בדעתה, וביקשה להמשיך בביורר ההליכים ולהימנע מקבלת טיפול פסיכיאטרי.
6. ביום 4.9.2014 דחה בית המשפט את ערר המבקשת. נקבע כי העובדה שנתקבלה חוות דעת שלפיה הנאשם אינו יודע להבחין בין טוב לבין רע ואינו כשיר לעמוד לדיון יכולה לגרוע מעוצמת הראיות, ובמקרים חריגים אף להביא לשחרורו לחלופת מעצר. עם זאת, צוין כי המבקשת, שהתגוררה עד כה בבית אימה, אינה מציעה כל חלופת מעצר ואף אין היא מציעה כתובת מגורים שבה תשהה בתקופת שחרורה. בהעדר כל אלה, כך נקבע, אין מקום להורות על שחרורה של מי שסובלת ממחלת נפש ואינה כשירה לעמוד לדיון. בית המשפט אף ערך דיון נרחב בעניין תפקידו של הסניגור המבקש להוסיף ולברר את אשמתו של נאשם מכוח סעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי.
7. מכאן הבקשה שלפניי. לטענת המבקשת, המשיבה אימצה את חוות הדעת הפסיכיאטרית בעניינה. משמעות הדברים היא כי אין ראיות לכאורה להוכחת אשמתה, ולפיכך אין עילה להחזקתה במעצר עד תום ההליכים. עוד נטען כי עניינה של המבקשת מגלה עילה לדיון ב"גלגול שלישי" בשל כך שמדובר בשאלה שטרם התבררה בבית משפט זה.
8. בדיון שהתקיים לפניי סמכה המשיבה ידיה על פסיקת הערכאות הקודמות. המשיבה טענה כי חוות דעת פסיכיאטרית היא ראייה אחת מבין ראיות אחרות המשליכה על עצמת הראיות לכאורה, אך גם אם מסקנתה היא כי המבקשת לא הייתה אחראית למעשיה, אין משמעות הדבר כי לא ניתן להורות על מעצרה עד לתום ההליכים המשפטיים. עוד הדגישה המשיבה כי לעמדתה, לבית המשפט הדן בהליך המעצר נתונה סמכות להורות על אשפוז של המבקשת מכוח סעיף 15(א) לחוק לטיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991 (להלן: חוק הטיפול) רק אם הסכימו לכך הצדדים, ובהעדר הסכמה כאמור - לא נפלה טעות בהחלטה להורות על מעצר המבקשת עד לתום ההליכים המשפטיים נגדה.

דיון והכרעה

9. לאחר שעיינתי בבקשה ובצרופותיה והאזנתי לצדדים בדיון שהתקיים לפניי באתי לכלל מסקנה כי הבקשה דן מעלה שאלה משפטית הראויה לליבון ב"גלגול שלישי". אשר על כן החלטתי להעניק רשות לערור ולקבל את הערר לגופו של עניין.

המסגרת הנורמטיבית

10. התנאים למעצרו של נאשם עד לתום ההליכים נגדו קבועים בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996 (להלן: חוק המעצרים)). סעיף 21 לחוק המעצרים, העוסק במעצר שלאחר הגשת כתב אישום, קובע כי לשם מעצרו של נאשם עד לתום ההליכים נדרש בית המשפט לקבוע כי קמה עילת מעצר (כאמור בסעיף 21(א) לחוק זה) וכן כי ישנן "ראיות לכאורה" להוכחת האשמה (ס"ק (ב) לחוק זה). אם נמצא כי ישנה עילת מעצר וישנן ראיות לכאורה כאמור, מצווה בית המשפט להוסיף ולבדוק אם ניתן להשיג את מטרת המעצר בדרך של שחרור בערובה ותנאי שחרור שפגיעתם בחירותו של הנאשם פחותה (ס"ק (ב)(1) לחוק זה). מוקד הדיון בעניינו הוא בתנאי שעניינו ראיות לכאורה, המחייב את בית המשפט הדין בבקשה למעצר נאשם עד תום ההליכים נגדו לבחון קיומה של תשתית ראייתית לכאורית להרשעת הנאשם בעבירות המיוחסות לו. הלכה היא כי בבחינת השאלה אם אמנם מתקיימות ראיות לכאורה כאמור, על בית המשפט לבחון אם קיים סיכוי סביר שעיובודן של הראיות במהלך המשפט - לאחר שהועברו בכור ההיתוך של החקירות ומבחני הקבילות והמשקל - יוביל בסופו של יום להרשעת הנאשם (בש"פ 8087/95 זאדה נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(2) 133, 146-147 (1996); בש"פ 603/13 מדינת ישראל נ' מחמלי (25.1.2013)).

11. כיצד משפיעה חוות דעת פסיכיאטרית על קיומן של ראיות לכאורה הדרושות לשם מעצרו של נאשם עד לתום ההליכים? ככלל, אין לומר כי חוות דעת שלפיה הנאשם היה חסר יכולת להבין את אשר הוא עושה (כך שהוא נעדר אחריות פלילית) או שאין הוא כשיר לעמוד לדין שוללת קיומן של ראיות לכאורה, שהרי משקלה הסופי של חוות הדעת ייקבע במהלך שמיעת התיק העיקרי. כפי שכבר הוטעם בפסיקתנו, בית המשפט הוא הקובע אם הנאשם היה בלתי שפוי בעת ביצוע המעשה או לא כשיר לעמוד לדין, ולא אנשי בריאות הנפש. על כן, המותב הדין בתיק העיקרי הוא שיקבע אם אכן הנאשם הוא בר עונשין אם לאו, הן מבחינת כשירותו לעמוד לדין והן מבחינת יכולתו להבחין בין טוב ורע במועד ביצוע העבירות. בשלב זה אפוא יש להעניק לחוות הדעת משקל לכאורי בלבד ולא משקל מוחלט. עם זאת, כפי שכבר נפסק, אם קיימים נתונים בעלי משקל (ולו לכאורי) שמטים את הכף לעבר המסקנה שסיכויי הנאשם שלא להיות מורשע אינם מבטלים, לא ניתן להתעלם מהם. כלומר, חוות הדעת אינה מאיינת את יתר הראיות הלכאוריות, אך היא יכולה להוביל לפיחות בעצמתן (ראו בש"פ 4706/12 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקאות 9-10 (21.6.2012); בש"פ 509/12 מדינת ישראל נ' פלוני, פסקה 21 (17.4.2012)).

12. עצמת הראיות לכאורה מושפעת מן השאלה אם יש או אין מחלוקת בדבר מסקנות חוות הדעת. כאשר למאשימה יש השגות בעניין חוות דעת, מובן כי נדרש בירור מקיף בגדרי ההליך העיקרי, ואין לשלול את האפשרות שבסופו של יום ימצא בית המשפט כי הנאשם כשיר לעמוד לדין או כי התקיימה בו כשירות מהותית עת שביצע את העבירות המיוחסות לו. מצב אחר הוא זה שבו אין מחלוקת בדבר מסקנות חוות הדעת, היינו: כאשר המאשימה אינה כופרת בה. כאשר הנאשם עומד לדין בעבירה הדורשת הוכחת יסוד נפשי, והמאשימה אינה טוענת כי התקיים יסוד נפשי כאמור, לכאורה מתחייבת המסקנה כי אין ראיות לכאורה לאישום המיוחס. ואולם, הואיל וקביעה כאמור מסורה לבית המשפט, שאינו מחויב בממצאי חוות הדעת אף אם אין מחלוקת לגבי מסקנותיה, הרי שאין די בכך שהמאשימה מאמצת את חוות הדעת כדי להוביל בהכרח לקביעה גורפת שלפיה אין בנמצא ראיות לכאורה להרשעת הנאשם. עם זאת, מובן כי הסכמת התביעה לחוות הדעת מכרסמת עד מאוד בראיות לכאורה הדרושות להחזקת הנאשם במעצר עד תום ההליכים, והדעת נותנת כי רק במקרים חריגים ימצא במצב כזה כי חרף קיומה של חוות דעת פסיכיאטרית כאמור - חוות דעת שאין כופר בה - יש להורות על מעצרו של הנאשם עד לתום ההליכים נגדו.

13. יש לזכור כי משעה שקובע בית המשפט כי הנאשם אינו מסוגל לעמוד לדין, כאמור בסעיף 170 לחוק סדר הדין הפלילי - אין עוד היתכנות להרשעתו בפלילים, גם אם מבקש הסניגור לברר את אשמתו של הנאשם כאמור בסעיף

זה ובית המשפט ראה לעשות כן. זאת, שכן בירור האשמה לבקשת הסניגור אינו יכול להוביל להרשעת הנאשם. כעולה מהסעיף האמור, המשך הדיון באשמה לבקשת הסניגור יכול להסתיים באחד משניים: בזיכוי הנאשם או בהפסקת ההליכים נגדו. בקשת הסניגור להוסיף ולברר את הנאשם "מחיה" את ההליך העיקרי, אך בהיעדר אפשרות להרשיע את הנאשם בהליך זה אין גם מקום להורות על מעצרו.

מן הכלל אל הפרט

14. המבקשת הועמדה לדין בעבירות של תקיפת חסר ישע ותקיפה לפי סעיפים 368ב(א) ו-379 לחוק העונשין, התשל"ז-1977. עבירות אלו מחייבות הוכחת יסוד נפשי. המאשימה אינה חולקת על חוות הדעת הפסיכיאטרית שניתנה בעניינה של המבקשת. עיון בחוות הדעת מעלה כי מדור בחוות דעת מקיפה ויסודית, שניתנה לאחר שהמבקשת נבדקה בידי כמה רופאים. מסקנתה הברורה של חוות דעת זו הייתה כי למשיבה "חוסר תבונה מוחלט למצבה ולהתנהגותה הפסולה שבגינה נעצרה", וכי אין היא כשירה לעמוד לדין. בנסיבות אלו, ובהיעדר מחלוקת כאמור מצד המאשימה אשר הביעה נכונותה להפסיק את ההליכים הפליליים בעניינה של המבקשת, אפשר להניח - בזיהור הראויה ומבלי לקבוע מסמרות בדבר - כי הסיכוי להרשעתה של המבקשת נמוך. נוכח זאת, באתי לכלל מסקנה שלפיה אין מקום להורות על מעצרה של המבקשת עד לתום ההליכים.

15. על רקע חוות הדעת המקיפה שקלתי אם נכון להורות על אשפוז המבקשת על פי צו בית משפט מכוח הסמכות הנתונה לבית משפט בסעיף 15 לחוק הטיפול, אולם בסופו של דבר החלטתי שלא לעשות כן נוכח עמדת הצדדים שטענו לפניי כי בהליך המעצר ניתן להורות כאמור רק בהסכמת הצדדים, כפי שנקבע בבש"פ 509/12 (פסקה 18). כשלעצמי, אינני משוכנע בנכונות טענה זו. אולם משלא ראיתי בשלב זה להורות על אשפוז מכוח הסעיף האמור, אני מבקש להותיר את שאלת הסמכות לעשות כן בצריך עיון. עד שתתברר כשירותה של המבקשת לעמוד לדין (ובעניין זה קבוע בתיק העיקרי דיון ליום 22.9.2014), ובהסכמת המבקשת, אני מורה לבא כוחה להמציא לבית המשפט שדן בהליך העיקרי בתוך 24 שעות כתובת מגורים שאיננה כתובת המגורים של אימה. ניתן בזאת צו הרחקה למבקשת מאימה, שלפיו המבקשת לא תכנס לתחומי בית החולים "וולפסון" וכן לא תשהה במרחק של פחות מ-100 מטרים מאימה. צו זה יעמוד בתוקף עד להחלטה אחרת של בית המשפט הדין בהליך העיקרי, אשר ישקול אם ליתן הוראות נוספות בעניין המגורים המשותפים של האם והבת. עוד אבהיר כי אין באמור כדי לשלול מן הפסיכיאטר המחוזי את סמכותו לשקול אשפוז של המבקשת ב"מסלול האזרחי" בתקופת הביניים עד לדיון ביום 22.9.2014 בבית משפט השלום, ככל שהוא סבור כי יש עילה לכך.

16. סוף דבר: הערר מתקבל כאמור בפסקה 15. אני מורה על שחרור המבקשת ממעצר. פרקליטות המדינה תמציא עוד היום את החלטתי זו לפסיכיאטר המחוזי.

ניתנה היום, ט"ז באלול התשע"ד (11.9.2014).

ש ו פ ט
